

Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında Sosyal İnşacılık Yaklaşımının İncelenmesi

Çağla Gül YESEVİ*

Özet

Bu çalışma, uluslararası ilişkiler kuramları kapsamında, sosyal inşacılık yaklaşımının tanımlanması ve bu yaklaşım üzerine yapılan tartişmalar üzerinde durmaktadır. Sosyal inşacılığın, uluslararası ilişkiler disiplini açısından, değişim, çıkar, kimlik, işbirliği ve uluslararası normlara bakışı değerlendirilmektedir. İnşacılığın uluslararası örgütler ve bölgeselleşme çalışmalarına katkısı önemlidir. Bu kapsamda, makale, uluslararası ilişkiler disiplininde, dünyada ve özellikle Türkiye’de, sosyal inşacılığın etkileri ve bu yaklaşım kullanılarak gerçekleştirilen araştırmalar üzerinde durmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İnşacılık, Uluslararası İlişkiler Kuramları, Kimlik, Norm

Examining Social Constructivist Approach in the International Relations Discipline

Abstract

This study focuses on the definition of Social Constructivism and the discussions on the Social Constructivist approach within the scope of the Theories of International Relations. Social constructivist perspectives on change, interest, identity, cooperation, and international norms have been evaluated in terms of International Relations discipline. Social Constructivism has contributed to the interpretation and evaluation of international organizations and regionalization. In this context, this article has focused on academic studies and researches of International Relations discipline which have used Social Constructivism in the world and in Turkey as well.

Keywords: Social Constructivism, Theory of International Relations, Identity, Norm

Giriş

Bu çalışmada, öncelikle uluslararası ilişkiler kuramları kapsamında, sosyal inşacılık yaklaşımı tanımlanacaktır. Bu yaklaşımın uluslararası ilişkiler kuramları içindeki yeri, ortaya çıkışı ve süregelen tartişmalar açıklanmıştır. Ayrıca yaklaşımın, tarihsel olarak kuram kitaplarına nasıl girdiği, nasıl sınıflandırıldığı değerlendirilmiştir. Sosyal inşacılığın kullandığı yöntemler üzerinde durulmuştur. İnşacılığın bir kuram değil yaklaşım olduğu görüşü yaygındır. Sosyal inşacılık yaklaşımının değişim, çıkar, kimlik, iş birliği ve uluslararası normlara bakışı birincil kaynaklara dayandırılarak anlatılmıştır. Sosyal inşacılık, toplumsal gerçekliğin verili olmadığını, bilâkis inşa edildiğini belirtmektedir. Buna göre uluslararası ilişkiler, sosyal olarak inşa edilmiştir. Anarşi, egemenlik, güvenlik, çıkar ve iş birliği gibi kavramlar araştırılan, sorgulanan sosyal olgulardır ve sosyal inşa sürecinde ortaya çıkmışlardır. Buna göre değişmez ve tek gerçeklik yoktur; uluslararası ilişkiler tarihsel ve sosyal olarak farklı şekillerde oluşabilir. İnşacılar, değişimin, sosyal ve kültürel boyutlarını incelerler. Bu kapsamda, Türk akademisinin, sosyal inşacılığı nasıl yorumladığı ve konumlandırıdığı, konu üzerine yayımlanmış çalışmalar bağlamında değerlendirilecektir. İnşacılığın uluslararası örgütler ve bölgeselleşme çalışmalarına katkısı incelenecektir. İnşacılık, devletlerin kimlikleri ve çıkarları yanında ulus ötesi kuruluşlar ve uluslararası örgütler üzerinde durmaktadır. İnşacılar göre, uluslararası yapı, sosyal bir yapıdır ve bu yapıya normlar ve uluslararası hukuk kuralları da dâhildir. İnşacılık, dünya

* Doç.Dr. Çağla Gül Yesevi, İstanbul Kültür Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir, E-mektup: c.yesevi@iku.edu.tr ORCID ID:0000-0003-3509-7060

politikasına, sosyal ve özneler arası bir boyut kazandırmıştır. Dünya olayları ve uluslararası ilişkiler, verili değildir, değişir ve inşa edilir. Yukarıda anlatılanlar çerçevesinde makalenin ana amacı, uluslararası ilişkiler bilim dalında, dünyada ve özellikle Türkiye’de, sosyal inşacılığın etkilerini göstermektir. Özellikle Türk akademisinde bu yaklaşım kullanılarak gerçekleştirilen araştırmalar, gelecekteki çalışmalara ışık tutacak mahiyettedir.

Mevcut Yazında Sosyal İnşacılık

Uluslararası ilişkiler disiplininde dört büyük tartışma üzerinde durulmaktadır. Tartışmaların ilki, 1920-1930 yılları arasında gündemde olan idealizm ve realizm arasındadır. İkincisi, 1950-1960 yılları arasındaki dönemde, gelenekselciler ve davranışçılar arasındaki yönetsel tartışmalarla ilgilidir. Bu dönemde, neorealizm ve neoliberalizm arasındaki benzerlikler ve farklılıklar da tartışmaların odağında olmuştur. Üçüncü büyük tartışma ise 1980 yılı sonrasında görülen rasyonalizm ile düşünümsel (reflektivist) kuramlar arasında gerçekleşmiştir. Bu tartışma pozitivist ve post-pozitivist kuramlar arasındadır.¹ 1990’ların sonunda yaşanan dördüncü büyük tartışma ise rasyonalizm ve inşacılık arasında cereyan etmiştir.²

Sosyal inşacılık, uluslararası ilişkiler kuramında “en hızlı büyüyen muhalif hareket” olarak değerlendirilmiştir. Bunun nedeni içeriği hakkında net bir tanımın yapılamamasıdır.³ İnşacılık, sosyal bilimlerin pek çok alanında etkili olmuştur ve sadece uluslararası ilişkiler bilim dalına ait bir anlayış değildir.⁴ Sosyal inşacılığın bir kuram mı yoksa bir yaklaşım mı olduğu hâlen tartışılmaktadır. Martin Griffiths ve Terry O’Callaghan, *International Relations: The Key Concepts* başlıklı kitaplarında, inşacılığı, uluslararası ilişkiler için farklı bir yaklaşım olarak tanımlamışlardır.⁵

Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, yayımladıkları uluslararası ilişkiler başlıklı kitapta, realist, liberal ve sosyal kuramları açıklamışlardır.⁶ Sosyal inşacılık ve sosyal teoriyi ise bir yaklaşım olarak adlandırılmıştır. Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi, *International Relations Theory* başlıklı kitaplarının 2010 ve 2012 yılına ait baskılarında, yorumsamacı anlayışlar (interpretive understandings) bölümü altında inşacı yaklaşımları anlatmışlardır. Gene aynı kitabın 1993 yılında yapılan baskısında sosyal inşacılıktan bahsedilmemektedir. Benzer şekilde, 1992 yılında basılan *Basic Texts in International Relations* başlıklı kitapta da inşacılık anlatılmamaktadır.

John Baylis ve Steve Smith’in *The Globalization of World Politics* başlıklı kitaplarında rasyonalizm altında açıklayıcı/temellendirici (explanatory/foundationalist) kuramlar arasında neorealizm, neoliberalizm ve Marksizm sayılmıştır. Kurucu/temellendirici olmayan (constitutive/non-foundationalist) kuramlar ise iki ana kısma ayrılmıştır. İlk gruba sosyal inşacılık, diğer gruba ise alternatif yaklaşımlar olarak adlandırılan tarihsel sosyoloji, normatif kuram, feminist kuram, postmodernizm ve postkolonyalizm girmiştir. Burada rasyonalizm (neorealizm, neoliberalizm ve Marksizm) ile alternatif yaklaşımlar (postmodernizm, feminist kuram, normatif kuram, tarihsel

¹ Karacasulu, Nilüfer, “Uluslararası İlişkilerde İnşacılık Yaklaşımları”, Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, Tayyar Arı (Ed.) Dora, Bursa 2014, s. 105-106.

² Küçük, Mustafa, “Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”, Ramazan Gözen (Der.) Uluslararası İlişkiler Teorileri, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 327.

³ Brown, Chris. ve Ainley, Kirsten, Uluslararası İlişkileri Anlamak, Yayınodası, İstanbul 2008, s. 42.

⁴ Küçük, Mustafa, a.g.m., s. 328.

⁵ Griffiths, Martin ve O’Callaghan, Terry, International Relations: The Key Concepts, Routledge, London 2004, s. 50.

⁶ Goldstein, Joshua S. ve Pevehouse, Jon C., Uluslararası İlişkiler. Big Bang Yayınları, Ankara 2015.

sosyoloji ve postkolonyalizm) iki ayrı küme olarak resmedilmiştir. Sosyal inşacılık ise bu iki küme arasında bir köprü görevi görmektedir. Bahsi geçen sınıflandırmaya göre, sosyal inşacılığın her iki kümeyle bazı ortak yönlerinin olduğu, ancak bunun yanında kendine ait özel bir alana sahip olduğu değerlendirilmiştir. Michael Barnett ise eserinin 2005 yılında yapılan üçüncü, 2014 yılında ise altıncı baskısında sosyal inşacılık bölümüne yer vermiştir. Barnett, sosyal inşacılık, sosyolojik kuramsalcılık ve eleştirel kuramdan etkilenmiştir.⁷ Alexander Wendt, eleştirel uluslararası ilişkiler kuramının; postmodernistleri (Richard Ashley, Rob B. J. Walker vb.), inşacıları (Emanuel Adler, Friedrich Kratochwil, John Gerard Ruggie, Peter Katzenstein vb.), Neo-Marksistleri (Robert Cox, Stephen Gill vb.) ve feministleri (V. Spike Peterson, Christine Sylvester vb.) barındırdığını belirtmiştir.⁸

Kurucu kuramı benimseyen inşacılar, genellemeler yapma, evrensel ve değişmez yasalar ortaya koyma amacını taşımazlar; bilâkis sosyal olguların ve kurumların tarihsel ve toplumsal kuruluşunu incelerler. Tarihsel bir bakış açısı kullanırlar ve sosyolojik bir değerlendirme gerçekleştirirler. Yöntem olarak; süreç izleme teknikleri, öyküleyici açıklamalar, karşılaştırmalı tarihsel yaklaşımlar, örnek olay çalışmaları, betimleme, soyağacı yaklaşımı ve söylem analizi tekniklerini kullanırlar.⁹

Mevcut yazında inşacılığın bir kuram değil yaklaşım olduğu görüşü yaygındır.¹⁰ Sosyal inşacılık, uluslararası ilişkiler analizinde, karmaşık olguları açıklayabilecek bir anlayış olarak görülmektedir. Sosyal inşacılık bir yaklaşım olarak tanımlandığı gibi, büyük kuram (*grand theory*) olarak kabul edilmesi gerektiği yönünde görüşler de bulunmaktadır.¹¹ Christian Reus-Smit, inşacıların, sosyal inşacılığı bir kuram olarak değil de bir çerçeve olarak sunduklarını belirtir, bunun istisnası Wendt olmuştur. Söz konusu düşünür, sosyal inşacılığı, uluslararası ilişkilerin kapsayıcı bir sosyal kuramı olarak sunmuş, Kenneth Waltz gibi sistem-odaklı çalışmış, ancak Waltz'i eleştirmiştir.¹² Wendt, "bilimsel realizm" denilen epistemolojik bir pozisyon savunmuştur. Sosyal inşacılığın öncülerinin feminist kuram veya İngiliz Okulu olduğu da belirtilmektedir. Richard Ashley, *The Poverty of Neorealism* başlıklı makalesinde, Waltz'ın projesini totaliter olarak nitelendirmiştir.¹³ Onun verili düzeni doğal düzen olarak algıladığını, dolayısıyla politik söylemi genişletmek yerine sınırlandırdığını belirtmiştir.

Sosyal İnşacılığın Ortaya Çıkışı

Sosyal inşacılık, 1980'lerin sonunda, Kuzey Amerika uluslararası ilişkilerinde ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Sosyal inşacılığın, söz konusu dönemde ortaya çıkması bir tesadüf değildir. Rasyonel kuramlar, özellikle Mihail Gorbaçov ve ardından gelen Soğuk Savaş sonrası dönemleri açıklamakta yetersiz kalmışlardır.¹⁴ Sosyal inşacılar, aktörlerin fikir, inanç ve değerlerinin, yapısal özellikler gösterdiğini, bu yüzden de sosyal ve siyasal eylemler üzerinde belirleyici etkiye sahip olduklarını belirtmişlerdir. Maddi kaynakların,

⁷ Reus-Smit, Christian, "Konstruktivizm", Scott Burchill, vd. (Ed.) Uluslararası İlişkiler Teorileri, Küre Yayınları, İstanbul 2014, s. 292.

⁸ Wendt, Alexander, "Constructing International Politics", *International Security*, Vol. 20, No, 1, 1995, s. 71-81.

⁹ Küçük, Mustafa, a.g.m., s. 341.

¹⁰ Karacasulu, Nilüfer, a.g.m., s. 108.

¹¹ Demirtaş, Birgül, "İnşacılık", Şaban Kardaş, Ali Balcı (Ed.) Uluslararası İlişkilere Giriş, Küre Yayınları, İstanbul 2014, s.155-173.

¹² Reus-Smit, Christian, a.g.m., s. 301.

¹³ Knutsen, Tarbjon L. *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, Açılım Kitap, İstanbul 2006, s. 362-363.

¹⁴ Demirtaş, Birgül, a.g.m., s.156.

insan eylemleri için anlam kazanması, aktörlerin paylaştıkları ortak bilgi birikimi sayesinde sağlanabilmiştir. Kanada ve Küba ABD'nin komşuları oldukları halde, neden birisi müttefik, diğeri düşman olarak algılanmaktadır? Sorusuna verilen cevap ikili ilişkilerin yapısı ve maddi araçlara yüklenen anlamla yakından ilgilidir. İnşacılar, normatif ve düşünsel yapılara vurgu yaparlar ve bunların aktörlerin sosyal kimliklerini şekillendirdiğini savunurlar. Maddi olmayan yapılar, kimlikleri; kimlikler, çıkarları, çıkarlar ise dış politika kararlarını ve aktörlerin eylemlerini belirlerler. Ayrıca aktörlerin çıkarları sosyal etkileşim sürecinde şekillenirler.¹⁵

Nicholas Onuf, 1989 yılında *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations* başlıklı kitabında, tüm sosyal gerçeklikler gibi uluslararası ilişkilerin de insanlar tarafından inşa edildiğini vurgulamıştır. Onuf'un araştırmaları düzenin nasıl ortaya çıktığı, işlediği ve tanımlandığı konusunu aydınlatmaktadır. Bahsi geçen kitapta, kurallar ve genel kurallar bağlamında sosyal düzen konusundaki sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Onuf, Anthony Giddens'in "yapılanma" ve Ludwig Wittgenstein'in "dilbilimsel kuram"ından faydalanmıştır. Bireyler, toplumsal yapılardan bağımsız değildirler. Dolayısıyla bireylerin sosyal icraatları, kurallar tarafından belirlenir.¹⁶

Sosyal İnşacılığın Epistemolojisi ve Ontolojisi

Dış politika analizi, birime (*unit*) önem verirken, neorealizm uluslararası sisteme öncelik tanır. Sosyal inşacılık alanında önemli katkıları olan Wendt ise bu iki analiz düzeyinin birbirinden ayrılamayacağını ve birbirlerini etkilediklerini belirtmiştir. İnşacılık, pozitivist epistemolojisinden, post-pozitivist kuramların ise ontolojisinden yararlanmışır. Pozitivist epistemoloji ile post-pozitivist idealist ontoloji arasında orta yol bulma çabasında olan Wendt, kuramın analiz düzeyi olarak uluslararası sistemi seçmiştir.¹⁷ İnşacılar; rasyonalist kuramcılarının üzerinde durdukları maddi unsurlar yani güç parametrelerini vurgularlarken, kimlik, fikir ve normlar üzerinde de durmaktadırlar. İnşacılar, postmodernistlerden farklı olarak, sadece soyut değerlerle, uluslararası siyaseti anlamamanın imkânsız olduğunu savunurlarlar.¹⁸

Wendt, 1994 yılında yayımladığı "Collective Identity Formation and International State" başlıklı makalesinde, inşacılığı, uluslararası sisteme içkin yapısal bir kuram olarak tanımlar. Devlet merkezli uluslararası ilişkiler kuramlarının, yapısal değişimi açıklayamadığını ve bu yüzden terk edilmeleri gerektiğini belirten Wendt makalesinde özellikle realizm ve rasyonalizm üzerinde durur ve bu yaklaşımları eleştirir. Ona göre, uluslararası politika bir anlamda maddeciliğe (*materialism*) dayanır. Ancak yeniden üretimi ve dönüşümü yerel ve uluslararası düzeyde özneler arası dinamiklere dayandırır. Devlet sistemi içerisindeki kilit yapılar, maddi değil özneler arasındadır. Devletin kimlikleri ve çıkarları, dışsal olarak verili olmayıp bilâkis sosyal yapılar tarafından inşa edilmiştir. Wendt, devlet merkezli bakış açısına sahiptir. Ancak devletin çıkarlarının verili olmadığını, inşa edildiğini düşünmektedir.¹⁹ Wendt, 1987 yılında yazdığı, "Agent-structure Problem in International Theory" başlıklı makalesinde, Immanuel Wallerstein'in "dünya

¹⁵ Reus-Smit, a.g.m., s. 294 ,297, 312.

¹⁶ Onuf, Nicholas Greenwood, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, South Carolina 1989, s. 1-35.

¹⁷ Küçük, a.g.m., s. 357.

¹⁸ Demirtaş, a.g.m., s. 157-170.

¹⁹ Wendt, Alexander, "Collective Identity Formation and the International State", *The American Political Science Review* , Vol. 88, No. 2, 1994, s. 385-394.

sistemi kuramını” reddetmiştir. Anthony Giddens ve Roy Bhaskar’ı örnek alan Wendt, uluslararası ilişkiler alanında çalışanların “yapılanma kuramının” temel ilkelerini benimsemelerini önermiştir. Eserlerinde neorealizm ve neoliberalizmi eleştiren Wendt, sosyal inşacılık bağlamında maddi güç dağılımı üzerinde değil, maddi gücün aktörler tarafından yorumlanması ve anlamlandırılması üzerinde çalışılması gerektiğini belirtmiştir.²⁰

İnşacılık, devletlerin kimlikleri ve çıkarlarının yanında ulus ötesi kuruluşlar ve uluslararası örgütler üzerinde de durmaktadır. İnşacılara göre, uluslararası yapı, sosyal bir yapıdır ve bu yapıya normlar ve uluslararası hukuk kuralları da dâhildir. Dünya olayları ve uluslararası ilişkiler, verili değildir, değişir ve inşa edilir. İnşacılar, bilimsel yöntemleri reddetmemişler, ancak bilimsellikte uluslararası ilişkileri açıklamanın mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir.²¹

John Gerard Ruggie, *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization* başlıklı kitabında, inşacılığın insan bilinci üzerindeki önemi üzerinde durmuş ve bunun uluslararası yaşamdaki rolünün yadsınamaz olduğunu belirtmiştir. İnşacı çalışmalar; insan hakları rejiminin evrimi, dış yardımın kurumsallaşması, dekolonizasyon ve Aparthayt rejimlerinin sonlandırılması ile ayrımcı nitelikte olmayan insani müdahale konularına eğilmektedirler.²² Wendt, dünyanın düşünsel ve maddi unsurlardan oluştuğunu, bu düşüncelerin inanç ve psikolojik durumlarla açıklanamayacağını, düşüncelerin sosyal olduğunu belirtmiştir. Düşünsel haritalarımız, kolektif bilgi, sembol, dil ve kurallar tarafından şekillendirilmiştir. Maddi gerçekliğin inşası ve anlamı, düşünceler ve yorumlara dayanır.²³

Sosyal İnşacılığın Değişim, Çıkar, Kimlik ve İş Birliği Kavramlarına Bakışı

Yukarıda vurgulandığı üzere sosyal inşacılık, toplumsal gerçekliğin verili olmadığını, inşa edildiğini belirtir. Uluslararası ilişkiler, sosyal olarak inşa edilmiştir. Anarşi, egemenlik, güvenlik, çıkar, iş birliği gibi kavramlar araştırılan ve sorgulanan sosyal olgulardır ve sosyal inşa sürecinde ortaya çıkmışlardır. Değişmez ve tek gerçeklik yoktur; dolayısıyla uluslararası ilişkiler tarihsel ve sosyal olarak farklı şekillerde oluşabilir. İnşacılar, değişimin, sosyal ve kültürel boyutlarını incelerler. Devletler arasındaki dostluk ve düşmanlık olarak tanımlanan ilişkiler, özneler arası anlama sahiptir. Sosyal inşacılık, devletler arasındaki ilişkileri tanımlamak ve anlamlandırmak için kolektif bilince, ortak anlayışlara, özneler arası anlamlara önem verir. Toplumsal yaşamı oluşturan şeyler maddi unsurlar değil, ortak düşünceler ve paylaşılmış bilgidir. Aktörlerin kimlikleri ve çıkarları da karşılıklı ilişkiler bağlamında yeniden inşa edilir.

Wendt, neorealizmi maddeci ve bireyci olarak nitelendirmiş ve buna karşı çıkmıştır. İnşacılığın özneler arası etkileşim sonucunda ortaya çıkan sosyal bir gerçekliği ifade ettiğini belirtmiştir. İnşacılık, düşünsel ve kültürel unsurlara birincil ve özerk bir anlam yüklemiştir. Bu anlam, bireysel değildir; özneler arasıdır. Kolektif kimliklere, ortak kurallara ve kabul edilmiş normlara dayanan inşacılık maddi unsurların arkasında bir

²⁰ Wendt, Alexander, “The Agent-Structure Problem in International Relations Theory”, *International Organization*, Vol. 46, No. 2, 1992, s. 391-425.

²¹ Viotti, Paul R. And Kauppi, Mark V. *Uluslararası İlişkiler Teorisi (Beşinci Basımdan Çeviri)*. Nobel Yayınevi, Ankara 2016, s. 278-279.

²² Ruggie, John Gerard, *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization*, Routledge, London, New York 1998, s. xi, 19.

²³ Barnett, Michael, “Social Constructivism”, John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens (Ed.) *The Globalization of World Politics: An Introduction to World Politics*, Oxford University Press, Oxford 2014, s. 158.

anlam olduğunu ve bunun belirleyici olduğunu iddia etmektedir.²⁴ İnşacılar, “değişim” kavramını açıklarlarken, fikirlerin değişimi üzerinde dururlar. Devletlerin kimlikleri, çıkar algılamaları ve politikaları değiştikleri oranda uluslararası sistemin yapısı etkileyeceklerdir.²⁵ Kimlikler, zaman içerisinde, değişirler. Kimlikler üretilmişlerdir yani verili değildirler. Kültürel öğeler, kimliği şekillendirir. Kimlik; ırk, cinsiyet, ideoloji ve dinden etkilenir. Dışsal etkenler ve uluslararası olaylar da kimliği etkiler. Devletlerin birbirleriyle ilişkileri, norm yapım sürecini, kuralların oluşmasını, kurumların inşasını sağlarlar ve aynı zamanda devletlerin kimlik ve davranışlarını etkilerler.²⁶

Wendt, sosyal inşacılığı iki aşamada tanımlamaktadır. Birincisi, insan topluluğuna ait yapılar maddi güçlerden ziyade, ortak düşünceler tarafından belirlenir. İkincisi, aktörlerin kimlik ve çıkarları doğa tarafından belirlenmemiş, bilakis ortak düşünceler tarafından inşa edilmiştir. Wendt, uluslararası politikanın esas yapısını, sosyal temellere dayandırmaktadır²⁷ ki işte bunlar, aktörlerin eylemleri yanında, kimlik ve çıkarlarına da şekil verirler. Devletler, içinde buldukları sistemle karşılıklı etkileşim durumundadırlar. İnşacılık, devleti sosyal bir varlık olarak tanımlar. Benzer bir şekilde, uluslararası ilişkiler de sosyal bir alandır.²⁸ İnşacılığa göre, paylaşılmış bilgiler ve normlar, devletlerin kimliklerini ve çıkarlarını belirlerler. Çıkarlar ise aktörlerin sosyal kimliklerine dayanmaktadır.²⁹

Martha Finnemore’un, 2004 yılında yayımlanan “Constructing Norms of Humanitarian Intervention” başlıklı makalesinde belirttiği gibi normlar, devletlerin çıkarlarını belirler. Devletlerin çıkarları ise devletlerin davranışlarını biçimlendirir. Bu bağlamda, değişen normlar, değişen davranış biçimlerini yaratacaktır.³⁰ İnşacı kurama göre, aktörlerin sabit çıkarları yoktur. Devletler önce kendi kimliklerini belirlemekte, sonrasında ise kimliklerine uygun bir şekilde çıkarlarını ortaya koymaktalar ve bu doğrultuda dış politikalarını şekillendirmektedirler.³¹ İnşacılığa esin kaynağı olan Giddens’in yapılanma (*structuration*) kavramında aktör olarak insan öne çıkarılırken, inşacılık kuramında ise aktör olarak devlete öncelik tanınmaktadır. İnşacılar, devletlerin, bireyler gibi çıkarları olduğunu ve bu çıkarların tutum ve davranışları belirlediğini ileri sürerler.³² Giddens, aktör (fail)-yapı ve özne-nesne karşıtlıklarının geçersiz olduğunu dolayısıyla her ikisinin de birbirini etkilediğini belirtir. Sosyal inşacılık yaklaşımında yapı ve fail birbirlerini eşit derecede ve karşılıklı olarak etkilerler.³³ Wendt, “The Agent-structure Problem in International Relations Theory” başlıklı makalesinde, fail (devlet) ve yapının (uluslararası sistem) birbirini karşılıklı olarak etkilediğini belirtir.³⁴ Wendt, üç tür

²⁴ Wendt, Alexander, “Constructing International Politics”, *International Security*, Vol. 20 , No.1, 1995, s. 71-81.

²⁵ Demirtaş, a.g.m., s. 165.

²⁶ Viotti, Paul R. And Kauppi, Mark V., *Uluslararası İlişkiler Teorisi (Beşinci Basımdan Çeviri)*, Nobel Yayınevi, Ankara 2016, s. 289.

²⁷ Wendt, Alexander, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*. (Çev. H. Sarı Ertem, S. Gülfer, I. Öner), Küre Yayınları, İstanbul 2012, s. 15.

²⁸ Sarı Ertem, Helin, “Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: ‘Kimliğin Güvenliği’ ve ‘Güvenliğin Kimliği’”. *Güvenlik Stratejileri*, cilt. 8, sayı. 16, 2012, s. 181-184.

²⁹ Karacasulu, Nilüfer and Uzgören, Elif, “Explaining Social Constructivist Contributions to Security Studies”, *Perceptions*, Summer-Autumn 2007, s. 3.

³⁰ A.g.m., s. 37.

³¹ Demirtaş, a.g.m. s. 159.

³² Sarı Ertem, Helin, a.g.m., s. 197-198.

³³ Rumelili, Bahar, “İnşacılık/Konstrüktivizm”, (Ed.) Evren Balta. *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler, İletişim Yayınları*, İstanbul 2014, s. 158.

³⁴ Wendt, Alexander, “The Agent-Structure Problem in International Relations Theory, a.g.e., s. 391-425.

anarşi kültürü tanımlamıştır; bunlar, Hobbescu, Locke ve Kantçı'dır. Hobbescu kültürün temeli, düşmanlıktır. Locke kültür rekabete dayanırken, Kantçı hars ise dostluğu temel almaktadır. Wendt'e göre, Locke kültür devletleri, bireyleştirmektedir. Ancak devletler kendi başlarının çaresine bakmak yerine, ötekine yardım etme eğilimindedirler.³⁵ Locke kültür, genişletilmiş bir "benlik" hissi verdiği için bu bilinç sayesinde, güçlü bir ötekine yardım etme eğilimi doğmaktadır. Grup tehdit edildiğinde, bu grubun mensupları, kendilerini, kolektif olarak savunan bir takım olarak görecekle ve "biz" olarak hareket edeceklerdir. Neo-realist kuram, devletlere tek bir kimlik atfederken, sosyal inşacılık ise devletlerin farklı benliklere, kimliklere ve farklı davranış tarzlarına sahip olduklarını vurgulamaktadır.³⁶ Neorealistler ve neoliberaler, anarşi kavramını verili kabul ederlerken, inşacılar ise anarşi kavramının içeriğinin anlaşılması gerektiğini ve anarşi anlayışının dönemlere göre değişebileceğini belirtirler.³⁷

Devletlerin dış politika kararlarını nasıl aldıkları önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda inşacılar, sonuç-odaklı düşünme mantığı (*logic of consequences*) ve uygunluk mantığı (*logic of appropriateness*) olmak üzere iki farklı karar alma yaklaşımı üzerinde dururlar. Sonuç odaklı düşünme mantığına göre, aktörler, rasyonel mantığa uygun davranırlar ve kâr-zarar hesabı yaparlar. Uygunluk mantığında ise kimliklerine, inandıkları normlara uygun davranışlar sergilerler. İnşacılar, devletlerin dış politika kararlarında, uygunluk mantığını kullandıklarını belirtirler.³⁸ Rasyonalizme göre, aktörler çıkarlarına uygun düştüğünde, norm ve kurallara uyarlar. İnşacılar göre ise normlar uyulması gereken doğruyu temsil ederler. Aktörler, normlara sadece sadık kalmazlar, onları meşrulaştırır ve içselleştirirler. İşte içselleştirilen bu normlar ise benliğin ve kimliğin bir parçası olurlar.³⁹

Bu bağlamda dil konusuna gelinecek olursa aşağıdaki değerlendirme yapılabilir: Dilin gerçekliği kurmadaki etkisi üzerindeki ilk çalışmalar postyapısalcılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Sosyal inşacılar, dilin toplumsal anlamı ile ilgilenirler. Onuf ve Kratochwil, "Konuşma Edimleri Kuramı" (*speech acts theory*) üzerinde çalışmışlardır. Onuf, kaidelere; Kratochwil ise normlara önem vermiştir. Diğer yandan uluslararası alanda özür dilemek, söz vermek birereyle ifade etmektedir. Örneğin tanımlama yapmak bir eylemdir. Dolayısıyla bir olayı savaş olarak tanımlamak ile operasyon olarak tanımlamak birbirinden farklı şeylerdir. Dil, özneler arası anlamı sayesinde sosyal dünyayı inşa eder. Eleştirel dilci inşacılar, söylemlere önem verirler ve Foucault'nun güç kavramını, bilgi-iktidar ilişkisi söylemini, inşa sürecine dâhil ederler.⁴⁰ Emanuel Adler, inşacılığın dilsel yönüne önem vermiştir. Thomas Hobbes'un "Leviathan" başlıklı eserini inşacı bir yaklaşımla yeniden okumuş ve onun yazdıklarını "yapı sökülme" işlemine tabi tutmuştur.⁴¹

Kratochwil, sosyal bilgiyi neyin oluşturduğu, uluslararası ilişkileri, sosyal hayatı neyin ürettiği konularında açık-uçlu bir diyalog sürdürmenin gerekliliğinden bahsetmiştir. Düşünür'e göre açık-uçlu yaklaşım ve sorgulamak önemlidir. Kratochwil'in inşacılığı, eleştirel sosyal kuram tarafından şekillendirilmiştir. Kavramlar, bizim sosyal tecrübelerimize ve sosyal değişime göre oluşmaktadır. Kratochwil, Wendt'in bilimsel realizmini eleştirmiş ve bunun pozitivistimin kılık değiştirmiş hali olduğunu savunmuştur.

³⁵ Wendt, Alexander, a.g.e., s. 358-361.

³⁶ Sarı Ertem, a.g.m., s. 203.

³⁷ Demirtaş, a.g.m., s. 160.

³⁸ A.g.m., s. 165.

³⁹ Küçük, a.g.m., s. 345.

⁴⁰ A.g.m., s. 353-357.

⁴¹ Adler, Emanuel, *World Ordering: A Social Theory of Cognitive Evolution*. Cambridge University Press, 2019, s. 19-46.

Yukarıda görüldüğü üzere Wendt'in anarşiyi üç kültüre (Hobbes, Locke, Kant) indirgemesini, harslar ve fikirlerin maddi kaynaklara indirgenmesi olarak nitelendirmiştir. Kratochwil olguların, yapıların ve değerlerin bağımsız unsurlar olmadıklarını savunmuştur. Aktörler bilgiye, içinde buldukları ortam ve sosyal bağlantıları sayesinde sahip olurlar. Bu kültürel dünyayı kavramaları ise kişisel tercihleriyle meydana gelir. Kratochwil, 2006 yılında yayımladığı "History, Action and Identity: Revisiting the Second Debate and Assessing Its Importance for Social Theory" serlevhalı makalesinde, "sosyal gerçeklik, basitçe bizim dışımızda orada var olmadı, aktörler tarafından inşa edildi" temel önermesini savunmuştur.⁴²

Wendt, 1994 yılında yayımlanan "Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet" başlıklı çalışmasında, anarşinin kendi kendine yetme sistemi olabileceği gibi, kendi kendine yetme ile alakası olmayan ortak bir güvenlik sistemi de olabileceğini belirtmiştir. Hangi mantığın öne çıkacağı, "ben ve öteki" algılamalarına bağlıdır. Anarşik yapı, kendi başına çok az şey ifade etmektedir. Wendt'e göre, asıl önemli olan, devletlerin birbirleriyle etkileşimlerinde ortaya koydukları kimlikleri ve çıkarları ile bunların çıkarlar ve kimlikler üzerindeki etkisidir. Anarşi, devletlerin yaptıkları bir şeydir.⁴³

Wendt, bütünleşme (*entegrasyon*) kuramcılarının kaçındığı devlet merkezli bir yaklaşımı benimsediğini, bunun uluslararası devlet kavramının tanımlanması için bir gereklilik olduğunu vurgular. Wendt, ittifakların, kişisel çıkara sahip devletler tarafından oluşturulduklarını ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) örneğinde olduğu gibi tehdit ortadan kalktıktan sonra bile varlıklarını idame ettirebildiklerini belirtmiştir. Buradan hareketle NATO'nun sadece bir ittifak olmadığı bilâkis ortak bir güvenlik sistemi olduğu söylenebilir.⁴⁴

Wendt'e göre egemenlik, bir toplumsal kimliktir. Egemenlik kavramı çerçevesinde devletin ülkesel olarak denetiminden bahsedilir. Ancak bu denetim diğer devletler tarafından tanınıyorsa, "hak" olarak kabul edilir. Çıkarlar, ben ve öteki arasındaki ilişkinin temsiline dayanır, bu anlamda bireyselliğin temel özelliği değildir. Pek çok olay, devletleri bencilliğe yöneltmektedir; ancak bu her zaman ortak kimliklerin meydana gelmesine engel değildir. Buna rağmen, uluslararası sistemin genellikle bencil devletler ürettiği düşünülürse, ortak kimlik oluşumu bu toplumsal gerçeklikle başlamalıdır. Yapılar, her zaman yeniden üretilmektedir. Ortak kimlik oluşumu açısından liberal sistemsel süreçler önemlidir.⁴⁵ Wendt uluslararası siyasetin günlük işleyişini, devletlerin ötekilerle ilişkilerine bağlı olarak sürekli farklı kimlikler edinme ve bu kimliklere uygun karşı-kimlikler oluşturma süreci olarak tanımlar. Bu düşünürü göre, bu kimliklerin değişmesi zor olabilir ancak imkânsız değildir.⁴⁶

Wendt'e göre devletler; kimlik, çıkar ve rasyonelliğe sahip birimlerdir. Devletin uluslararasılaşması bazı özelliklerin varlığına bağlıdır. Bunlar; askerî güvenlik, ekonomik gelişme, kimliğin tanımlanması ve ortak kapasite artırımı şeklinde sıralanabilir. Ortak kimlik, uluslararası alanda kabul gören devletin kurulması anlamına gelmemektedir. Ancak devletler ortak kimliği ve yaptırımını ortaya koyarak, siyasal otoritenin uluslararasılaşmasının parçası olacaklardır. Siyasal otoritenin uluslararasılaşması,

⁴² Kratochwill, Friedrich, "History, Action and Identity: Revisiting the 'Second' Great Debate and Assessing its Importance for Social Theory", *European Journal Of International Relations*, Vol. 12, No. 1, 2006, s. 5-29.

⁴³ Wendt, Alexander, "Ortak Kimlik Oluşum ve Uluslararası Devlet", Esra Diri (Haz.), *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler*, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, Ankara 2013, s. 679-708.

⁴⁴ A.g.m.

⁴⁵ A.g.m.

⁴⁶ Wendt, , *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi...*, 2012, s. 39.

anarşiden otoriteye doğru tedrici ancak yapısal bir dönüşüme işaret eder. Bireysel devlet egemenliğinin aşınması, devletin aşındığı anlamına gelmemektedir. Devlet kurumuna içkin olmayan egemenlik, toplumsal bir kimliktir. Devletler, bunu yukarı bir otoriteye devrederek, sorun çözme yeteneklerini güçlendirirler. Bu bağlamda, uluslararasılaşma, devletin kaybolması veya zayıflaması değil, devlet gücünün yeniden örgütlenmesi anlamına gelmektedir.⁴⁷

Sosyal İnşacılığın Kurallar, Normlar, Kültürler ve Uluslararası Örgütlere Bakışı

İnşacılık, dünya politikasına, sosyal ve özneler arası bir boyut kazandırmıştır. İnşacılık, uluslararası ilişkilerin ve uluslararası yapının, özneler arası düzlemde; kurumsallaşmış normlar, kurallar, fikirler, inançlar ve değerler tarafından yönlendirildiğini iddia etmektedir. Buna göre, terörizm, egemenlik, insan hakları, mülteciler konusu ve insancıl müdahale gibi kavramlar, devletler arasında paylaşılan ve toplumsal olarak inşa edilmiş kurumlar ve normatif yapılarıdır. Özneler arası fikir ve değer birliği, egemenlik konusunda zayıflarken, insan hakları ile ilgili ortak bir sorumluluk bilinci ortaya çıkmıştır.⁴⁸

John Gerard Ruggie, “Multilateralism Matters: The Theory and Praxis of Institutional Form” başlıklı ve 1993 yılında yayımlanan makalesinde çok taraflılığın (*multilateralism*), üç özelliğinin bulunduğunu belirtir. Bunlar; ayırım yapmama, bölünmezlik ve yaygın karşılıklıdır. Ayırım yapmama, ulusal çıkarları öne sürmeden, devletlerin uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülüklerine riayet etmeleri anlamına gelmektedir. Dünya Ticaret Örgütü üyelerinin tüm üye devletlere “en çok gözetilen ülke” olarak davranmaları, bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir. Bölünmezlik ilkesine göre, kolektif güvenlik örgütü içinde bulunan ülkelerin taahhütlerini tüm üye devletler için yerine getirmeleri gerekir. Devamlılık ilkesine göre ise ortak katılımın, kolektif davranışın, uzun süre devam etmesi beklenir. Ruggie, 1982’de yayımlanan, “International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order” başlıklı makalesinde ise, Bretton Woods sisteminin, içsel egemenlik ile uluslararası normlar arasındaki çatışmalara yönelik verilen ödünler olduğunu ileri sürmüştür. Ruggie, iştirilmiş liberalizmin, 1930’ların ekonomik milliyetçiliğinden farklı olarak çok taraflı olduğunu belirtir. Ona göre bu çok taraflılık altın standardı ve serbest ticaret liberalizminden farklı olarak içsel müdahaleciliğe dayandırılmıştır. İştirilmiş liberalizm, içsel istikrarın gereklilikleriyle uyumlu çok taraflılığa odaklanmıştır. Ruggie, Amerika Birleşik Devletleri’nin dünya siyasetindeki tek-taraflı girişim ve politikalarını şiddetle eleştirmiştir. Ruggie’nin iştirilmiş liberalizm üzerindeki fikirleri, neoliberalizmin eleştirisini içermektedir.⁴⁹ Ruggie, 1998 yılında yayımladığı “*Constructing of World Polity*” başlıklı çalışmasının giriş kısmında ise disipline yönelik bakış açısını inşacı olarak tanımlamıştır.⁵⁰

Ruggie, neorealizmin ve neoliberal kuramların, aktörlerin çıkar ve kimliklerini verili ve dışsal unsurlar olarak gördüklerini belirtir. Bazı neorealistlerin, devlet çıkarlarının anarşik yapıdan kaynaklandığını ileri sürdükleri üzerinde durur. Ancak anarşi çok muğlak ve değişken bir kavramdır. Dolayısıyla değişimi bu kavrama dayandırmaya çalışmak

⁴⁷ Wendt, Alexander, a.g.e.

⁴⁸ Viotti, Kauppi, a.g.e., 2016, s. 281-284.

⁴⁹ John Gerard Ruggie, International regimes, transactions, and change: embedded liberalism in the postwar economic order “, International Organization Vol. 36, No. 2, Spring 1982, s. 379-415.

⁵⁰ Griffiths, Martin, v.d., Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünceler ve Teoriler, Nobel Yayınevi, Ankara 2011, s. 143-151.

uygun değildir. Devletlerin kimlikleri ve çıkarları dönemlere göre değişebilmektedir. Örneğin günümüzde Almanya ve Japonya, İkinci Dünya Savaşı'ndaki gibi hareket etmezler. Ruggie, Thomas Risse-Kappen'in bu konuda yazdıklarına atıfta bulunarak, transatlantik topluluğunun kolektif kimliğinin, üyelerin davranışlarını belirlediği üzerinde durur. Benzer şekilde Peter Katzenstein da normatif ve kurumsal uygulamaların, Japonya ve Almanya'nın davranışlarını şekillendirdiğini belirtir.⁵¹

Richard Price ve Nina Tannenwald, "Norms and Deterrence: The Nuclear and Chemical Weapons" başlıklı makalelerinde caydırıcılığın, öncelikle nükleer ve kimyasal silahların kullanılmaması olarak anlaşılması gerektiğini belirtirler. Ancak yakından incelendiğinde, rasyonel düşünceye dayalı geleneksel caydırıcılık kavramının, bu silahlara neden başvurulmaması gerektiğini tam olarak açıklayamadığı görülmektedir. Bu bağlamda, silahların kullanılmamasını açıklamak için normatif unsurlar üzerinde durulması gerekir. Sosyal inşacılık yaklaşımı açısından meseleye bakıldığında, kimyasal ve nükleer silahlara başvurulmaması konusundaki tabunun, bu silahlara yüklenmiş sosyal ve kültürel anlamlardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.⁵²

Normlar; ilkeli inançlar şeklini aldıklarında, uluslararası olayları ve devletlerin çıkarlarını ve kimliklerini belirlerler. Devletler, uluslararası normları sürekli ihlal ederlerse, normlar yıpranır ve hükümsüz kalırlar.⁵³ Kabul edilen davranış biçimleri olan normlar, devletlerin uyması beklenen kurallar manzumesidirler. Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink, evrensel, bölgesel ve yerel normlar ayırımına gitmişlerdir. İnşacılara göre, uluslararası yapı düşüncelerin uluslararası alanda yayılması suretiyle meydana gelir. Düşünsel anlamda uluslararası sistemde, düşünce ve norm değişiklikleri, sistem dönüşümünü ortaya çıkarır.⁵⁴ İnşacı yaklaşıma göre iki tür norm bulunmaktadır. Bunlar; düzenleyici (*regulative*) ve oluşturucu/kurucu (*constitutive*) normlardır. Düzenleyici normlar, kurallar koyarlar ve sınırları belirlerler; oluşturucu/ kurucu normlar ise aktörlerin ortaya çıkma sürecine katkıda bulunurlar. İnşacılar, kurallar üzerinde de dururlar. Onlara göre, üst otorite olmasa da devletler geçerli kurallara uymak durumundadırlar.⁵⁵

Sosyal inşacılığın, uluslararası ilişkiler disiplinine önemli katkılarından biri de kültür alanındadır. İnşacılar, normların nasıl inşa edildikleri ve bunların aktörlerin kimlik ve çıkarlarını nasıl etkilediği üzerinde durmuşlardır. Medeniyetlerin nasıl evrim geçirdiklerinin incelenmesinin yanında bunların birbirlerini nasıl şekillendirdikleri üzerinde de çalışılmıştır. Böylece din, uluslararası ilişkiler analizinin yeniden önemli bir ögesi olmuştur. Çalışmalarında kullandıkları deneysel yöntemler yüzünden eleştirilen inşacılar, aktörlerin kimlik, çıkar ve davranışlarının belirlenmesinde ahlaki normları incelerler ama bu normların etiği üzerinde pek bir fikir beyan etmezler.⁵⁶

Soğuk Savaş sonrası dönemde dünyada, insani müdahale kavramı çok daha görünür hale gelmiştir. Martha Finnemore, realist ve liberal kuramların bu konuda açıklayıcı olmadıklarını ileri sürmüştür. İnsani müdahaleye katılan devlet için net ve görünür bir ulusal çıkar tehdidi bulunmamaktadır. Finnemore, müdahil devletlerin,

⁵¹ Ruggie, John Gerard, *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization*. Routledge, 1998, s. 13-15.

⁵² Price, Richard ve Nina Tannenwald *Norms and Deterrence: The Nuclear and Chemical Weapons* (Ed). Peter J. Katzenstein *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Colombia University Press, New York 1996, s. 99-129.

⁵³ Viotti, Kauppi, a.g.e., 2016, s. 286.

⁵⁴ Finnemore, Martha and Kathryn Sikkink "International Norm Dynamics and Political Change". *International Organizations*, Vol. 52, No.4, 1998, s. 891-894.

⁵⁵ Demirtaş, a.g.m., s. 163.

⁵⁶ Reus-Smit, a.g.m., 2014, s. 309-311.

ekonomik ve jeostratejik çıkarlarının bulunmadığını Somali ve Kamboçya örnekleri üzerinde açıklamıştır. Finnemore'a göre müdahale ancak değişen normatif yapı temelinde anlaşılabilir. Normlar, sistemik düzeyli değişkenlerdir. Ayrıca öznel arası özellikleri yüzünden devletlerin davranışlarını şekillendirirler. Finnemore, Irak müdahalesine atıfta bulunarak, uluslararası normatif yapının Birleşmiş Milletler Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar bünyesinde ete kemiğe büründüğünü belirtmiştir. Finnemore, normların toplumsal olarak inşa edildiklerini ve sosyal etkileşimdeki değişiklikler ile şekillendiklerini ileri sürer. Normatif evrim ve bunun neticesinde değişen çıkarlar, inşacı bir araştırma programının odağındadırlar. Normlar, farklı aktörlerin, benzer davranışlar göstermelerini ve birbiriyle uyumlu davranış modelleri meydana getirmelerini sağlarlar. Finnemore, günümüzdeki çok taraflılık anlayışının stratejik değil, siyasi ve normatif olduğunu savunur. Diğer yandan uluslararası arenada kuvvet kullanımı, bu durumun meşru ve uygun olduğuna dair ortak bir kanaat varsa gerçekleşir. Realistler ve liberaller, insani müdahaleyi teşvik eden çıkar kavramının değişimini açıklayamazlar. İnsani müdahale açısından kimin insan olarak nitelendirildiği, on dokuzuncu yüzyıldaki müdahalelere nazaran temelden değişmiştir. On dokuzuncu yüzyılda Avrupalı Hıristiyanları koruma kaygısı ve gerekliliği müdahalelerin gerçekleşmesini sağlamıştı. Söz konusu dönemde müdahalelerin çok taraflı olmasına gerek duyulmamıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, kimin insan olduğuna dair mevcut normlar değişmiş ve çok taraflı ortak eylem zorunlu hale gelmiştir.⁵⁷

Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink, normların oluşmasına öncülük edenlerin (*norm entrepreneurs*) gayretleriyle, normların ortaya çıktığını ileri sürerler. Norm öncüleri, mümkün olduğunca çok sayıda devleti, yani norm liderini (*norm leaders*), ikna etmeye çalışırlar. İkinci düzey, taklit etme aşamasıdır. Bu düzeyde, norm liderlerinin, diğer devletleri norm izleyicileri olarak sosyalleştirdikleri görülür. Bu düzeyin en motive edici aşaması norm kademelenmesi (*norm cascade*) olarak tanımlanır. Uyum için yapılan baskılar, uluslararası meşruiyeti ve devlet liderlerinin öz-saygılarını artırma istekleri, normların kademelenmelerini kolaylaştırır. Üçüncü düzey, normların içselleştirilmesi sürecidir. Bu noktada normlar, kamuoyunda tartışılma aşamasını geçmişlerdir ve genel kabul görme aşamasında değerlendirilirler. Birinci düzeyde, aktörler, örgütsel platformlarda çalışan norm girişimcileridir ve onları motive eden diğergâmlık (başkalarının yararını gözetme), empati ve düşünsel mutabakattır. Kullanılan yöntem ise iknadır. Örgütsel platformlara örnek olarak hükümet-dışı uluslararası örgütler verilir. Uluslararası örgütler, birden fazla normun kabul edilmesini sağlamaya çalışırlar. Örneğin, Birleşmiş Milletler, dekolonizasyon, egemenlik ve insan hakları gibi pek çok normun yerleşmesini sağlama görevini üstlenmiştir. İkinci düzeyde yani norm kademelenmesi aşamasında, devletler ve uluslararası örgütler ana aktörlerdir. Onları motive eden şeyler ise meşruiyet, itibar ve saygınlıktır. Kullanılan mekanizmalara gelince, bunlar sosyalleşme, kurumsallaşma ve gösterimdir. Üçüncü düzeyde, yani içselleştirme aşamasında, hukuk, bürokrasi ve çeşitli işkolları gibi unsurlar aktörler olarak nitelendirilirler. Motivasyon, uyumdur. Yöntem; alışkanlık ve kurumsallaşmadır.⁵⁸

Finnemore ve Sikkink'e göre, uluslararası örgütler, devletlerin davranışlarını değiştirmek için sahip oldukları uzmanlık ve bilgileri kullanırlar. Özellikle uzmanlık, işkollarına ait bir yetenektir. Bürokratların mesleki eğitimi, örgütlerde yeni normların yerleşmesi ya da bloke edilmesi sonucunu doğurur. Bu bağlamda, bürokratların, normları

⁵⁷ Finnemore, Martha "Constructing Norms of Humanitarian Intervention", Peter Katzenstein (Ed.), *The Culture of National Security*, Columbia University Press, 1996.

⁵⁸ Finnemore, Martha and Kathryn Sikkink "International Norm Dynamics and Political Change". *International Organizations*, Vol. 52, No. 4, 1998, s. 895.

kabul etmeleri önemlidir. Normların oluşmasına öncülük edenlerin ve örgütlerin başat amacı, devletlerin onaylarını almaktır. Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütler, zayıf devletleri, kaynaklarıyla cezbederek, normlara uymalarını sağlayabilme gücüne sahiptirler. Ancak, hükümet-dışı ve uluslararası örgütler, güçlü devletleri normlara uyma konusunda zorlayabilme gücüne sahip değildirler, dolayısıyla onları sadece ikna edebilirler.⁵⁹

Finnemore ve Sikkink, uluslararası politikada, sosyalleşmenin iki yolla gerçekleştiğini belirtirler. Bu yollar, diplomatik övgü ve sansürdür. Devlet, sosyalleşme sürecindeki tek aktör değildir. Norm öncüleri ve uluslararası örgütlerden oluşan ağlar, söz konusu bir aktörün, uluslararası standartlara uyumunu gözlemleyerek, yeni yasaları onaylamasını ve yeni siyasetleri kabul ettirmeye çalışırlar. Örneğin, Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Cenevre Sözleşmesi'nin imzalanmasıyla sona ermemiş; en önemli sosyalleştirici fail sıfatıyla, savaşan askerlere yeni kuralların öğretilmesinde, devletlere yardımcı olmuş, ihlaller hakkında bilgi toplamış ve bunların kamuoyuna duyurulmasını sağlamıştır.⁶⁰

Devlet politikaları ve yapıları, özneler arası sistemik faktörlerden özellikle de uluslararası sistemde ilan edilen normlardan etkilenmektedir. Bu bağlamda, devletler, uluslararası örgütler ve uluslararası uzman topluluklar tarafından sosyalleştirilmektedir. Sosyalleşme, bir bakıma devletlerin kimliklerinin yakınlaşması anlamına gelmektedir. Buna göre sosyal inşacılık, realizmin “dost olmayan anarşik ortamda hayatta kalma” amacı dışında; devletlerin çıkar ve kimliklerinin inşa edildiğini belirtmektedir.⁶¹ Devletler, bireysel olarak tehdit edilmeseler de karşılıklı olarak yardımlaşabilirler. Kolektif eylemin başarısını açıklamada genellikle önemli olan ötekine yardım ve diğergamlıktır.⁶²

Martha Finnemore, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) öğretici misyonu üzerinde durmaktadır. Finnemore'ya göre, çoğu zaman, değişen anlayışların sebepleri ulusal düzeyde değil, sistem düzeyinde yatmaktadır. Devletleri bu değişiklikleri kabul etmeye ikna eden merci uluslararası örgütlerdir. Sosyal inşacılığa göre, uluslararası örgütler sadece fail değil, esas öge (*principal*) olarak nitelendirilirler. Finnemore, ayrıca yeni devlet bürokrasilerinin yaratılmasının son derece önemli olduğu değerlendirmesini yapmaktadır. UNESCO'nun programı hakkında ilginç olan, kullanılan dilin değerlendiren değil, tanımlayan yani normatif bir dil olmasıdır. UNESCO yetkilileri bilim politikasını gerekli ve isabetli olarak ilan etmişlerdir; “Devletler bunu yapmalı” diye bir kanıtlanma çabası içine girmemişlerdir. Devletler, kendi hazırladıkları politikalar doğrultusunda değil, uluslararası alanda kabul görmüş, sosyal olarak inşa edilmiş normlar ve anlayışlar mucibince, belli politikalara uyum gösterirler. Rejim yazınında uluslararası örgütler, sadece fail (*agent*) olarak tanımlanırlarken, inşacılar, onları, yeni norm yapım sürecinde, ana öge (*principal*) olarak görürler. Uluslararası uzman topluluklar, uluslararası örgütleri, kendi amaçlarını gerçekleştirmek ve etkilerini arttırmak için kullanırlar.⁶³

Martha Finnemore ve Stephen J. Toope, yasallaşma (*legalization*) kavramı, üzerinde durmuşlardır. Buna göre, kurumlar, çeşitli şekillerde yasallaşma sürecine katkıda bulunurlar. Kimi zaman yapılan uluslararası antlaşmalar, uluslararası örgütlerin

⁵⁹ A.g.m., s. 899-900.

⁶⁰ A.g.m., s. 902.

⁶¹ Tandoğan, Muhammed, “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği”. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt. 4, Sayı. 3, 2015, s. 640.

⁶² Wendt, a.g.e., 2012, s. 370-375.

⁶³ Finnemore, Martha “International Organizations as Teachers of Norms: The UNESCO and Science Policy”. International Organization, Vol. 47, No: 4, 1993, 565-597.

kurulmasına, kimi zaman da bu örgütlerin değişmesine ve yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Uluslararası örgütler, davranışları ve tutumları belirleyen kurallar, normlar ve karar alma süreçleridir.⁶⁴ Sosyal inşacılığa göre, toplumların ve devletlerin belli aidiyetler temelinde sosyalleşmelerini sağlayan en önemli unsurlar; normlar, kurallar, kurumlar ve ortak kültürdür. Buna göre, normatif olan maddi olana göre üstündür. Bir uluslararası örgüte dâhil olan devlet, çıkarlarını, amaçlarını, kimliğini, bu örgütün diğer üyeleriyle yakınlaştırma eğilimi içine girer. Bu sürecin ilerlemesiyle birlikte uluslararası örgüt, özerklik kazanacak ve siyasi bir aktör haline gelebilecektir.⁶⁵

Peter Evans ve Martha Finnemore, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı için hazırladıkları çalışmalarında, Uluslararası Para Fonu (IMF) üzerinde durmuşlardır. Buna göre, bir uluslararası örgütün personelinin nasıl seçildiği, yetiştirildiği ve ödüllendirildiği, önem taşımaktadır. Bir örgütün personelinin uzmanlığı ve bu personelin paylaştığı değerler, belirleyicidir. Bu bağlamda, kurum personelinin neyi “paylaşılan inanç” (*shared belief*) olarak gördüğü incelenmesi gereken bir konudur. Paylaşılan ana değerlere göre, üye ülkelere tavsiyelerde bulunulur.⁶⁶ Michael Barnett ve Finnemore, uluslararası örgütlerin bürokratik gücünü, kişilerden arındırılmış, teknokrat ve bağımsız olarak tanımlarlar. Bürokrasiler, her zaman, belli bir sosyal amaç ve kültürel değer için çalışırlar. Uluslararası örgütlerin özerkliğinin temelinde bu teknokrat yapılar bulunur ki; bu teknik bir rasyonelliğe ve bilgi üzerinde kurulan kontrole bağlıdır.⁶⁷

Sosyal inşacılık, bir uluslararası örgüte üye olma sürecini, materyal çıkarlarla değil; söz konusu örgütün paylaştığı normlar, değerler ve prensiplerle açıklamaktadır. Aktörlerin normlar ve değerler temelinde şekillendirdiği tutum ve davranışlar ile sosyal etkileşim neticesinde ortaya çıkan sosyalleşme, kolektif kimlik ve sosyal öğrenme bağlamında açıklayıcı olma özelliğine sahiptirler.⁶⁸ Wendt, kapitalist sistemde bir ülkenin refahının büyümeye bağlı olduğundan bahsetmiş ve bundan dolayı da dünyanın ekolojik tahammül kapasitesinin sınırlarına geldiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, Wendt, günün birinde ulusal çıkarın, refahın farklı bir şekilde ifade edilmesi gerektireceğini vurgulamıştır.⁶⁹

Emanuel Adler, 2019’da basılan *World Ordering: A Social Theory of Cognitive Evolution* başlıklı kitabında Avrupa’nın bilişsel evriminden bahseder. Avrupa özellikle, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından gerçekleştirdiği uygulamalarla kendini yeniden şekillendirmiştir. Bu uygulamalar; çok taraflılık (*multilateralism*), vatandaşlık, sınırlar, barışı koruma (*peacekeeping*), genişleme, ortaklık (*partnership*), ortak pazara dayalı ekonomik faaliyetler gibi hususları içermektedir. Kimi zaman birbiriyle rekabet halinde olan bu uygulamalar günümüzde de Avrupa düzeninin sürmesini sağlarlar. Avrupa’nın bilişsel evrimi (*cognitive evolution*), zaman içinde bu uygulamaların seçici bir şekilde sürdürülmesiyle gerçekleşmiştir. Bu kolektif bir öğrenme sürecini gerektirmiştir. Böylece Avrupa’nın uygulamaları ve geçmiş bilgileri doğal ve meşru hale gelmiştir. Avrupa’nın bütünleştirici (*integrationist*) geçmişi, örgütler bazında (Konsey, Komisyon, Avrupa

⁶⁴ Finnemore, Martha and Stephen J. Toope, “Alternatives to ‘Legalization’ : Richer View of Law and Politics”. International Organization, Vol. 55, No. 3, 2001, s. 744-746.

⁶⁵ Tandoğan, a.g.m., s. 635-636.

⁶⁶ Evans, Peter and Finnemore, Martha, G-24 Discussion Paper Serie: Organizational Reform and The Expansion of the South’s Voice at the Fund. United Nations Publications, New York 2001, s. 9.

⁶⁷ Barnett, Michael. N. and Finnemore, Martha, “The Politics, Power and Pathologies of the International Organizations”, International Organization, Vol. 53, No. 4, 1999, s. 708-710.

⁶⁸ Mercan, Sezgin, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Vol. 10, No.1, 2011, s. 77.

⁶⁹ Wendt, a.g.e., 2012, s. 293.

Parlamentosu, Avrupa Mahkemeleri) ve üye devletler nezdinde kurumsallaşmıştır. Bunlar ise; ortak geçmiş, söylem, hukuki metinler, kamu politikaları, planlar, kitaplar ve ortak pasaport gibi diğer vasıtalar aracılığıyla ete kemiğe bürünmüştür.

Barnett ve Finnemore, uluslararası örgütlerin, bazı ortak görevleri olduğundan bahsetmektedirler. Örgütlerin uluslararası görevleri arasında; kalkınma, insan haklarının savunulması veya “mülteciler” gibi daha önce tanımlanmamış kavramları ve aktörleri yeniden tanımlamak bulunabilir. Bu bağlamda, uluslararası örgütler, devletlerin tercihlerinin ötesine geçerler. Küresel politikanın özerk ve güçlü aktörleri haline gelirler. Uluslararası örgütler de amaçları olan aktörlerdir.⁷⁰

Barnett ve Finnemore, bürokrasilerin, bilgiyi sınıflandırma konusundaki yeteneklerine değinirler. Uluslararası örgütler, anlamları sabitleme gücüne sahiptirler. Sosyal içeriği, isimlendirir, tanımlar ve anlamı sabitlerler. Mesela, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), “mülteci” kavramının içeriğini tanımlamıştır; benzer şekilde, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve diğer kalkınma ile ilgili kuruluşlar. “kalkınma” kavramını tanımlamış ve içeriğinin sınıflandırılmasını yapmışlardır. Barnett ve Finnemore, örgütlerin devletlerin uymaları gereken “iyi davranış biçimlerini” de belirlediklerini ileri sürerler.⁷¹

Wendt, Waltz’in neorealist kuramına atıfta bulunarak, devletlerin mutlak kazançlardan çok göreceli kazançlarla ilgilenme eğiliminde olduklarını ve bu nedenle iş birliği yapmayı zor bulduklarını belirtir. Neorealist kurama göre, kolektif eylemin gerçekleşmesi, baskı ve teşvikin olmadığı durumlarda oldukça zordur. Wendt, devletlerin bencil kimlikleri sabit kalsa da iş birliği yapmayı öğrenebileceklerini anlatır. Eğer belli dış politika uygulamaları, devletlerin kendi kimliklerini ortadan kaldırıp, kolektif eylemleri ortaya çıkarırsa, yapısal değişim kolay gerçekleşebilecektir. Bu durum devletlerin etkileşim halinde buldukları ortamlarda neler olup bittiğiyle yakından ilgilidir. Wendt’in, üzerinde durduğu iş birliği, uluslararası örgütlerin sağladığı platformda mümkün olabilmektedir. Wendt, tehdidin ehvenişer olduğu durumlarda, aktörlerin kader birliği edebilmeleri için güçlü bir ideolojik çabaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Wendt’in bu konu üzerine verdiği önemli örneklerden birisi küresel ısınmadır.⁷²

Sosyal inşacılık kuramı, bölgesel çalışmalar açısından anlamlı bir çerçeve sunmaktadır. Sosyal inşacı araştırmacılar, bölgesel çalışmalar kapsamında sosyalleşme ve kolektif kimlik konuları üzerinde çalışmaktadırlar. Sınırlar arası etkileşim, ortak söylem, kültür ve kurumlar vasıtasıyla oluşturulan bölgeler; kolektif kimliklerin ve sosyalleşme süreçlerinin yoğun olarak yaşandığı yerler olarak değerlendirilmektedir. Adler ve Barnett derledikleri *Security Communities* başlıklı kitapta, inşacı bakış açısına göre, bölgelerin verili olmadıklarını ve yeniden tanımlanabileceklerini belirtmektedirler. Bölgelerin tanımlanmasında, etkileşim rol oynamaktadır. Sosyal inşacılık, kimliklerin değişim sürecinde kolektif kimliklerin ortaya çıkabileceklerini ve dolayısıyla diğer devletleri yani “öteki”ni, “ben”in bir parçası olarak görebileceklerini öne sürer. Wendt, bu bağlamda topyekûn bir özdeşleşmeyi bir zorunluluk olarak görmez.⁷³ İnşacı model, benliğin sınırlarının tehlikede olduğunu, bu nedenle etkileşim sırasında değişebileceğini anlatmaktadır. Böylelikle, devletler işbirliği yaparak kolektif bir kimlik oluştururlar.

⁷⁰ Barnett, Finnemore, “The Politics, Power and Pathologies of the International Organizations”, 1999, s. 699-700.

⁷¹ A.g.m., s. 710-713.

⁷² Wendt, a.g.e., 2012, s. 429.

⁷³ Rumelili, Bahar, “Bölgeselcilik ve İnşacılık: Kazanımlar ve Vaatler”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt. 12, Sayı. 46, 2015, s. 169-173.

Kolektif kimlik, sorun ya da tehdit temelli olarak ortaya çıkar.⁷⁴ İnşacı bakış açısından tamamıyla içselleştirilmiş bir kültürün işareti, aktörlerin onunla özdeşleşmeleri, “ötekini” benliğe ilişkin algılarının bir bölümü haline getirmiş olmalarıdır. Bu özdeşleşme, kolektif kimliktir.⁷⁵ Wendt, farklı grupların kimliklerinin de taşınabileceğini belirtmiştir. Uluslararası kolektif bir kimlik oluşumu, son derece önemli bir süreçtir.⁷⁶ Diğer bir ifadeyle uluslararası düzeydeki normatif yapıların, aktör düzeyindeki normlara bağlanmasıdır. Bilinmesi gereken diğer bir husus ise normatif konuların ölçülmesinin zor olduğudur.⁷⁷

Türkiye’de Sosyal İnşacılığın Gelişimi

Tayyar Arı, 1996 yılında basılan *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika* başlıklı kitabında, ilkin idealist ve realist kuramlardan ardından ise büyük ve orta boy kuramlardan bahsetmiştir. Bunların haricinde, davranışsalıcı/geleneksel ve normatif/ampirik kuramlar üzerinde durmuştur. Son olarak ise çoğulcu ve küresel kuramlar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları açıklamıştır. Ancak bu çalışmada, sosyal inşacılıktan bahsedilmediği gibi aynı kitabın 2006 yılında yayımlanan altıncı baskısında da bu yaklaşıma yer verilmemiştir.⁷⁸ Tayyar Arı’nın, 2002 yılında birinci, 2006 yılında ise dördüncü baskısı yayımlanan *Uluslararası İlişkiler Teorileri*⁷⁹ kitabı, uzun yıllar Türkçe kaleme alınmış olan tek uluslararası ilişkiler teorileri kitabı olmuştur. Söz konusu bu eser pek çok öğrencinin ve söz konusu dönemde yetişen akademisyenin yararlandığı bir kaynak olmuştur. Kitapta, uluslararası ilişkiler kuramları; çatışmayı ve iş birliğini açıklayan ve çatışma ve iş birliği ayrımı yapmayan kuramlar olarak sınıflandırılmıştır; inşacılığa ise yer verilmemiştir.

Diğer yandan Tayyar Arı, 2014 yılında derlediği “Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-II” kitabıyla bu konudaki eksikliği gidermiştir. Bahsi geçen kitapta, sosyal inşacılık anlatılmıştır.⁸⁰ Deniz Ülke Arıboğan ise “Uluslararası İlişkiler Düşüncesi: Tarihsel Gelişim” başlıklı kitabında; realizm, neorealizm, Marksist teori, pluralizm, karşılıklı bağımlılık, eleştirel yaklaşım ve feminist teoriden bahsetmiştir. Bu çalışmada inşacılıktan ve bu yaklaşımın temsilcilerinden bahsedilmemiştir.⁸¹ Türk akademisinde, özellikle 2014 yılından sonra, yayımlanan uluslararası ilişkilere giriş niteliğindeki kitaplarda, sosyal inşacılığa yer verilmiştir.⁸²

Fulya Ereker, doktora tez çalışmasında, Türk devlet kimliğinin, inşa edildiği süreçler üzerinde durarak Türk dış politikasında devlet kimliğinin batılı/modern/laik ekseninde inşa edilmesinin, Osmanlı Devleti’nden başladığını belirtmiştir. Ayrıca uluslararası

⁷⁴ Wendt, a.g.e., 2012, s. 387-411.

⁷⁵ A.g.e., s. 284.

⁷⁶ A.g.e., s. 174-176.

⁷⁷ Finnemore, Sikkink, a.g.e., 1998, s. 889.

⁷⁸ Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Alfa Yayınları, İstanbul 2006, 103-132.

⁷⁹ Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Alfa Yayınları, İstanbul 2006.

⁸⁰ Arı, Tayyar, *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Dora Yayınları, Bursa 2014.

⁸¹ Arıboğan, Deniz. Ülke, *Uluslararası İlişkiler Düşüncesi: Tarihsel Gelişim*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.

⁸² Kardaş, Şaban ve Balcı, Ali (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Giriş*, Küre Yayınları, İstanbul 2014; Balta, Evren, *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler, İletişim Yayınları*, İstanbul 2014; Arı, Tayyar, *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Dora Yayınları, Bursa 2014; Sibel Turan ve Nergiz Özkural Köroğlu (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*, Dora Yayınları, Bursa 2015.

sistemin yapısının devlet kimliğinin oluşumundaki etkisi üzerinde durmuştur.⁸³ Fırat Yıldız, “Türk Kamu Yönetiminde ‘Soydaş’ Sorunsalı: İç Politikadan Dış Politikaya” başlıklı makalesinde, sosyal inşacı perspektiften soydaş kimliğini açıklamıştır. Makalede, soydaş kavramı, 1990’lardan itibaren ortaya çıkan siyasal durum, Türk kamu yönetimi ve Türk dış politikası üzerinden değerlendirilmiştir.⁸⁴

Nilüfer Karacasulu “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım” başlıklı makalesinde, sosyal inşacı yaklaşımın rasyonel kuramların yerine geçmekten ziyade onları tamamlayıcı işleve sahip olduğunu belirtmiştir. Avrupa Birliği’nin uluslararası rolü, kimliği ve güvenliği gibi kavramlar inşacılık açısından incelenmiştir.⁸⁵ Derya Büyüktanır ise “Toplumsal İnşacı Yaklaşım ve Avrupa Bütünleşmesinin Açıklanmasına Katkıları” başlıklı çalışmasında, benzer şekilde sosyal inşacı yaklaşımın Avrupa bütünleşmesi üzerine yapılan araştırmalarda bir çıkış noktası oluşturduğunu anlatmıştır. Avrupa bütünleşmesinin analizinde, özneler arasındaki etkileşimin önemini vurgulamıştır.⁸⁶ Bahar Rumelili, 2015 yılında yayımladığı çalışmasında, uluslararası sistemin sosyal-kültürel yapısını incelemiştir. Bu yapının bir devletin kimliğini ve ulusal çıkarlarını şekillendirdiği hususu üzerinde durmuştur. Rumelili ayrıca çalışmasında, bölgesel düzeydeki inşacı araştırmalara değinmiştir.⁸⁷ Nergiz Özkural Köroğlu, “Konstrüktivist Yaklaşım Bağlamında Avrupa Komşuluk Politikası Örnek Olayının Analizi” başlıklı çalışmasında sosyal inşacılık yaklaşımını açıkladıktan sonra, Avrupa bütünleşmesini, inşacılık yaklaşımı açısından ele almıştır. Avrupa komşuluk politikasını, sosyal inşacılık yaklaşımı ile açıklamıştır.⁸⁸

Mustafa Tandoğan, “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği” başlıklı çalışmasında, sosyal inşacılık kuramı bağlamında, Afrika Birliği Örgütü’nü incelemiştir. Sosyal inşacıların vurgulamış oldukları sosyalleşmenin sağlanabilmesi ve ortak bir Afrikalılık kimliğinin oluşabilmesi için “self-determinasyon” kavramının Afrika Birliği Örgütü’nün en temel söylemlerinden birisi haline geldiğini belirtmiştir.⁸⁹ Çağla Gül Yesevi ve Burcu Yavuz Tiftikçigil “Sosyal İnşacılık Açısından Uluslararası Yenilenebilir Enerji Örgütü (IRENA) ve Türkiye’nin Yenilenebilir Enerji Politikaları” başlıklı makalelerinde, sosyal inşacılık yaklaşımını kullanmışlardır. IRENA’nın, devletler açısından tıpkı bir “eğitmen” gibi çalıştığı, bu konuda devlet davranışlarını belirlediği ve bu kurumun hükümetlerin yenilenebilir enerji yatırımlarını önceleyen politikalar oluşturmalarını teşvik ettiği üzerinde durmuşlardır.⁹⁰ Senem Dışkaya

⁸³ Ereker Fulya, Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

⁸⁴ Yıldız, Fırat, Türk Kamu Yönetiminde ‘Soydaş’ Sorunsalı: İç Politikadan Dış Politikaya, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt. 51, Sayı. 4, Aralık 2018, s.1-20.

⁸⁵ Karacasulu, Nilüfer, “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Sayı. 9, 2007, s. 82-100.

⁸⁶ Büyüktanır, Derya, “Toplumsal inşacı yaklaşım ve Avrupa bütünleşmesinin açıklanmasına katkıları”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. Cilt. 14, Sayı. 2, 2015, s. 1-24.

⁸⁷ Rumelili, Bahar, “Bölgeselcilik ve İnşacılık: Kazanımlar ve Vaatler”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt. 12, Sayı. 46, 2015, s. 168-185.

⁸⁸ Özkural Köroğlu, Nergiz, “Konstrüktivist Yaklaşım Bağlamında Avrupa Komşuluk Politikası Örnek Olayının Analizi”, Sibel Turan ve Nergiz Özkural Köroğlu (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*, Dora Yayınları, Bursa 2015, s. 69-104.

⁸⁹ Tandoğan, Muhammed, “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 4, Sayı. 3, 2015, 634-650.

⁹⁰ Yesevi, Çağla Gül ve Yavuz Tiftikçigil, Burcu, “Sosyal İnşacılık Açısından IRENA’nın Değerlendirilmesi ve Türkiye’nin Yenilenebilir Enerji Politikası”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı. 33, 2017, s. 112-136.

“Türkiye’nin Enerji Güvenliğinde Yenilenebilir Enerji Etkisinin Politik Ekonomi Perspektifi” başlıklı makalesinde, sosyal inşacı yaklaşımın enerji güvenliği yazınına katkısı üzerinde durmuştur. Türkiye’nin enerji güvenliğini etkileyen unsurlar, sosyal inşacı modellerle analiz edilmiş, fosil yakıtlara bağımlılığın nedenleri ve yenilenebilir enerjinin enerji güvenliğini artırma potansiyeli değerlendirilmiştir.⁹¹

Emel G. Oktay ve Jonilda Rrapaj, “Sosyal İnşacılık Açısından Kosova’nın Kimliği: Bağımsızlık Sonrasında Ortak bir ‘Kosovalı’ Kimliği Oluşturmak Mümkün mü?” başlıklı makalelerinde, Kosovalılık kimliğinin inşası üzerinde durmuşlardır. Kosovalı Arnavutlar ve Sırpalar arasındaki düşmanlığın, Arnavut ve Sırp ulusal kimliğinin oluşturulması ile ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bunun yanında, “Kosovalı” kimliğinin inşasının kuramsal olarak mümkün olabileceği savunulmuştur.⁹² Emine Alpay, “Sosyal İnşacılık Kuramı Çerçevesinde Türk ve Bulgar kimliği” adlı kitabında, sosyal inşacılığı kullanarak Hak ve Özgürlükler Hareketi’nin, Bulgaristan’daki Türk kimliğinin oluşumunda oynadığı rol üzerinde durmuştur. Kitap, Türk ve Bulgar ulusal kimliğinin inşasını açıklamıştır.⁹³ Nihal Özsoy ve Özge Kobak ise “Yugoslavya’da Kimlik Çatışmalarının Sosyal İnşacılık Teorileri Kapsamında İncelenmesi” başlıklı çalışmalarında, Yugoslavya cumhuriyetlerini etkisi altına alan kimlik çatışmalarını, sosyal inşacılık açısından analiz etmişlerdir.⁹⁴ Didem Ekinci, “İnşacılık, Kimlik, ‘Üretilmiş’ Vatandaşlar: Rusya’nın Abhazya ve Güney Osetya’da Vatandaşlık Politikaları” başlıklı makalesinde, 1991 yılı sonrası Rusya’nın, “Yakın Çevre” olarak adlandırdığı coğrafyada büyük güç kimliğiyle nüfuzunu koruma hedefinin, Abhazlara ve Osetlere vatandaşlık verme politikasıyla pekiştirildiğini belirtmiş ve bu konuyu inşacı açıdan incelemiştir.⁹⁵ Ekinci, 2009 yılında yayımlanan, “The War in Bosnia-Herzegovina and Turkish Parliamentary Debates (1992- 1995): A Constructivist Approach” başlıklı çalışmada ise Bosna Hersek Savaşı ve Türkiye Büyük Millet Meclisindeki görüşmeleri üç farklı zaman diliminde görgül veriler temelinde incelemiş ve inşacı çerçevede Türkiye’nin devlet kimliğini ve çıkarlarını ortaya koymuştur.⁹⁶ Sezgin Kaya, “Türk-Rus İlişkilerinde Pragmatik Ortaklığın Sınırları: Güvenlik, Tarih ve Kimlik Ekseninde Bir Analiz” başlıklı çalışmada Türk-Rus ilişkilerinin gelişimini, sosyal inşacılık yaklaşımı ile açıklamıştır.⁹⁷ Jülide Karakoç “Konstrüktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler” başlıklı çalışmada, Onuf’un kural ağırlıklı konstrüktivizminin etnik kimliklerin dış politika üzerindeki etkisini ele almaya uygun bir çerçeve sunduğunu belirtmiştir.⁹⁸ Göktürk Tüysüzoğlu, “Sosyal Konstrüktivizm

⁹¹ Dışkaya, Senem K. “Türkiye’nin enerji güvenliğinde yenilenebilir enerji etkisinin politik ekonomi perspektifi”, Marmara Siyasal Bilimler Dergisi, Vol. 5, No. 2, 2017, s. 129-150.

⁹² Oktay, Emel G. ve Rrapaj, Jonilda, “Sosyal İnşacılık Açısından Kosova’nın Kimliği: Bağımsızlık Sonrasında Ortak bir ‘Kosovalı’ Kimliği Oluşturmak Mümkün mü?”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt. 13, Sayı. 49, 2016.

⁹³ Alpay, Emine, Sosyal inşacılık kuramı çerçevesinde Türk ve Bulgar kimliği, Hiperlink, İstanbul 2019.

⁹⁴ Özsoy, Nihal ve Kobak, Özge. “Yugoslavya’da Kimlik Çatışmalarının Sosyal İnşacılık Teorileri Kapsamında İncelenmesi”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 11, Sayı. 22, 2019, s. 207-219.

⁹⁵ Ekinci, Didem, “İnşacılık, Kimlik, ‘Üretilmiş’ Vatandaşlar: Rusya’nın Abhazya ve Güney Osetya’da Vatandaşlık Politikaları”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt. 16, Sayı. 61, 2019, 97-109.

⁹⁶ Ekinci, Didem, “The War in Bosnia-Herzegovina and Turkish Parliamentary Debates (1992- 1995): A Constructivist Approach”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 6, Sayı. 22, 2009, s. 37-60.

⁹⁷ Kaya, Sezgin, “Türk-Rus İlişkilerinde Pragmatik Ortaklığın Sınırları: Güvenlik, Tarih ve Kimlik Ekseninde Bir Analiz”, Sibel Turan ve Nergiz Özkural Köroğlu (Ed.), Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar, Dora Yayınları, Bursa 2015, s. 105-132.

⁹⁸ Karakoç, Jülide, “Konstrüktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt. 28, Sayı. 2, 2013, s. 1-30.

ve Kopenhag Okulu Bağlamında Lübnan'daki Siyasal Yapının Değerlendirilmesi" başlıklı makalesinde, Lübnanlılık kimliğinin geri plana itildiğini ve toplumsal farklılıklara dayalı olarak kurgulanmış cemaatlerin önem kazandığını belirtmiş ve dinsel/mezhepsel ayrımların güvenleştirildiğini vurgulamıştır.⁹⁹ Filiz Çoban Oran, "Amerikan Kimliği ve Dış Politikasında Evanjelizmin İzleri: Sosyal-İnşacı Perspektiften ABD-İsrail İlişkileri" başlıklı makalesinde, dini kimliğin, özellikle Evanjelizmin Amerikan ulusal kimliği ve dış politikası üzerine etkileri üzerinde durmuştur. Evanjelizmin norm ve anlatılarının, Amerika'nın uluslararası kimliğinin ve politikalarının belirleyicisi olduğu hipotezini sınamak için, sosyal inşacılık açısından ABD ve İsrail arasındaki özel ilişkiyi değerlendirmiştir.¹⁰⁰ Haydar Oruç, "Sekülerlikten Radikalleşmeye: İsrail'in Kurucu Felsefesinde Konstrüktivist Dönüşüm" başlıklı çalışmada İsrail devletinin kuruluş felsefesinde yer alan kimlik ve değerleri sosyal inşacılık açısından incelemiştir.¹⁰¹ Tuğçe Ersoy, "İsrail'in Nükleer Politikasının Konstrüktivist Analizi" başlıklı makalesinde, İsrail'in nükleer silahlar politikasını sosyal inşacı bakış açısından analiz etmiş ve nükleer silahlara sahip olmanın, Siyonist politika tasarımının bir devamı olduğunu belirtmiştir.¹⁰²

Sonuç

Uluslararası ilişkiler disiplininde dört büyük tartışmadan bahsedilir. Bunlardan birincisi, idealizm ve realizm arasındadır. İkincisi, 1950-1960 yılları arasında gelenekselciler ve davranışçılar arasında cereyan eden metodolojik tartışmalardır. Üçüncü büyük tartışma, 1980 yılı sonrasında, rasyonalizm ile düşünümsel (reflektivist) kuramlar arasında gerçekleşmiştir. Bu tartışma ise pozitivist ve post-pozitivist kuramlar arasındadır. 1990'ların sonunda, dördüncü büyük tartışma rasyonalizm ve inşacılık arasında görülmüştür.

Sosyal inşacılığın bir kuram olmadığı, sadece bir çerçeve sunduğu dolayısıyla da yaklaşım olarak nitelendirilmesinin daha doğru olacağı görüşü yaygındır. Wendt, sosyal inşacılığı, uluslararası ilişkilerin kapsayıcı bir sosyal kuramı olarak sunmuş, tıpkı Waltz gibi sistem-odaklı çalışmış, onun kuramı üzerinde eleştirilerde bulunmuştur. Wendt, "bilimsel realizm" denilen epistemolojik bir tutumu savunmuştur. Diğer yandan sosyal inşacılığın öncüllerinin feminist kuram ve İngiliz Okulu olduğu belirtilir. Sosyal inşacılık, 1980'lerin sonunda, özellikle Kuzey Amerika'da uluslararası ilişkiler disiplininde önemli bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönem, küresel sistemde önemli bir dönüşüme tekabül etmektedir. Rasyonel kuramlar, özellikle Mihail Gorbaçov dönemini ve ardından gelen Soğuk Savaş sonrası dönemi açıklamakta yetersiz kalmışlardır.

Onuf, sosyal gerçekliğin, insanın davranışları vasıtasıyla belirlendiğini belirtir. İnşacıların ana tartışma konuları; söylem, norm, kimlik ve sosyalleşme kavramlarında düğümlenmektedir. İnşacılık, görgül çözümlenmeye verdiği değer nedeniyle, eleştirel kuram ve postmodernizmden ayrılır. Sosyal inşacılığın, rasyonel ve yorumsamacı kuramlar arasında bir orta yol oluşturduğu söylenebilir. İnşacılığa göre maddi dünya, öznel arası ilişkiler neticesinde şekillenmektedir. Maddi dünyanın epistemolojik ve normatif açıdan

⁹⁹ Tüysüzoğlu, Göktürk, "Sosyal Konstrüktivizm ve Kopenhag Okulu Bağlamında Lübnan'daki Siyasal Yapının Değerlendirilmesi", Uluslararası Hukuk ve Politika, Sayı. 35, 2013, s. 115-143.

¹⁰⁰ Çoban Oran, Filiz, "Amerikan Kimliği ve Dış Politikasında Evanjelizmin İzleri: Sosyal-İnşacı Perspektiften ABD-İsrail İlişkileri", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt. 6, Sayı. 3, 2017, s. 2019-2037.

¹⁰¹ Oruç, Haydar, "Sekülerlikten Radikalleşmeye: İsrail'in Kurucu Felsefesinde Konstrüktivist Dönüşüm", Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt.4, Sayı. 1, 2017, s. 156-186.

¹⁰² Ersoy, Tuğçe, "İsrail'in Nükleer Politikasının Konstrüktivist Analizi", Bilge Strateji, Cilt. 6, Sayı. 11, Güz 2014, s. 75-87.

yorumlanması da aktörlerin davranışlarını belirler. Aktörlerin kimlikleri, çıkarları ve dış politika uygulamaları, uluslararası yapının normatif olarak etkilenmesi ve değişmesi sonucunu doğurur. Uluslararası yapı sosyal bir yapıdır ve aktörlerin davranışlarını, kimlik ve çıkar tanımlamalarını etkiler. Bireyler, devletler ve devletdışı aktörler birbirleriyle iletişim halindedirler ve bundan dolayı aralarında paylaşılmış ortak bir bilgi ve kabul ortaya çıkar. Reus-Smit'in üzerinde durduğu gibi, inşacılar, normatif ve düşünsel yapılara vurgu yaparlar; bunların aktörlerin sosyal kimliklerini şekillendirdiğini savunurlar. Maddi olmayan yapılar, kimlikleri; kimlikler, çıkarları, çıkarlar da dış politika kararlarını ve aktörlerin eylemlerini belirler. Ayrıca aktörlerin çıkarları sosyal etkileşime girmedikleri sürece nihai halini almamaktadır. Çünkü çıkarlar sosyal etkileşim sürecinde şekillenirler.

İnşacılık, devletlerin kimlikleri ve çıkarlarının yanında ulus ötesi kuruluşlar ve uluslararası örgütler üzerinde de durmaktadır. İnşacılar göre, uluslararası yapı, sosyal bir yapıdır ve bu yapıya normlar ve uluslararası hukuk kuralları da dâhildir. Uluslararası ilişkiler, verili değildir, değişir ve inşa edilir. İnşacılık, dünya politikasına, sosyal ve özneler arası bir boyut kazandırmıştır. İnşacılık, uluslararası ilişkilerin ve uluslararası yapının, özneler arası paylaşılan ve kurumsallaşmış normlar, kurallar, fikirler, inançlar ve değerler tarafından yönlendirildiğini ileri sürer. Buna göre, terörizm, egemenlik, insan hakları, mülteciler, insancıl müdahale gibi kavramlar, devletlerarası paylaşılan ve toplumsal olarak inşa edilmiş kavram, kurum ve normatif yapılardır.

KAYNAKÇA

- Adler, Emanuel, *World Ordering: A Social Theory of Cognitive Evolution*. Cambridge University Press, 2019.
- Alpay, Emine, *Sosyal inşacılık kuramı çerçevesinde Türk ve Bulgar kimliği*, Hiperlink, İstanbul 2019.
- Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Alfa Yayınları, İstanbul 2006, 103-132.
- , *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Alfa Yayınları, İstanbul 2006.
- , *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*. Dora Yayınları, Bursa 2014.
- Arıboğan, Deniz Ülke, *Uluslararası İlişkiler Düşüncesi: Tarihsel Gelişim*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.
- Balta, Evren, *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- Barnett, Michael. N. and Finnemore, Martha, "The Politics, Power and Pathologies of the International Organizations", *International Organization*, Vol. 53, No. 4, 1999, 699-732.
- Barnett, Michael, "Social Constructivism", John Baylis, Steve Smith (Ed.) *The Globalization of World Politics: An Introduction to World Politics*, Oxford University Press (Third edition), Oxford 2005, 251-270.
- Baylis, John and Smith, Steve, *The Globalization of World Politics: An Introduction to World Politics*, Oxford University Press, Oxford 2014.
- Barnett, Michael, "Social Constructivism", John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens (Ed.) *The Globalization of World Politics: An Introduction to World Politics*, Oxford University Press, Oxford 2014, 156-168.
- Brown, Chris ve Ainley, Kirsten, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, Yayınodası, İstanbul 2008.
- Büyüktanır, Derya, "Toplumsal inşacı yaklaşım ve Avrupa bütünleşmesinin açıklanmasına katkıları", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. Cilt. 14, Sayı. 2, 2015, 1-24.
- Çoban Oran, Filiz, "Amerikan Kimliği ve Dış Politikasında Evanjelizmin İzleri: Sosyal-İnşacı Perspektiften ABD-İsrail İlişkileri", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 6, Sayı. 3, 2017, 2019-2037.
- Demirtaş, Birgül, "İnşacılık", Şaban Kardaş, Ali Balcı (Ed.) *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Küre Yayınları, İstanbul 2014, 155-173.
- Dışkaya, Senem K. "Türkiye'nin enerji güvenliğinde yenilenebilir enerji etkisinin politik ekonomi perspektifi", *Marmara Siyasal Bilimler Dergisi*, Vol. 5, No. 2, 2017, 129-150.
- Ekinci, Didem, "İnşacılık, Kimlik, 'Üretilmiş' Vatandaşlar: Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'da Vatandaşlık Politikaları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt. 16, Sayı. 61, 2019, 97-109.
- , "The War in Bosnia-Herzegovina and Turkish Parliamentary Debates (1992- 1995): A Constructivist Approach", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı. 22, 2009, 37-60.
- Emre, Yunus "Anthony Giddens ve Uluslararası İlişkiler: Yapılanma, Modernite, Küreselleşme". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt. 11, Sayı. 44, 2015, 5-23.
- Ereker, Fulya, *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Ersoy, Tuğçe, "İsrail'in Nükleer Politikasının Konstrüktivist Analizi", *Bilge Strateji*, Cilt. 6, Sayı. 11, Güz 2014, 75-87.

- Evans, Peter and Finnemore, Martha, G-24 Discussion Paper Serie: Organizational Reform and The Expansion of the South's Voice at the Fund. United Nations Publications, New York 2001.
- Finnemore, Martha "International Organizations as Teachers of Norms: The UNESCO and Science Policy". International Organization, Vol. 47, No. 4, 1993, 565-597.
- Finnemore, Martha "Constructing Norms of Humanitarian Intervention", Peter Katzenstein (Ed.), The Culture of National Security, Colombia University Press, 1996.
- Finnemore, Martha and Katryn Sikkink "International Norm Dynamics and Political Change". International Organizations, Vol. 52, No.4, 1998, 887-917.
- Finnemore, Martha and Stephen J. Toope, "Alternatives to 'Legalization' : Richer View of Law and Politics". International Organization, Vol. 55, No. 3, 2001, 743-758.
- Goldstein, Joshua S. ve Pevehouse, Jon C., Uluslararası İlişkiler. Big Bang Yayınları, Ankara 2015.
- Griffiths, Martin ve O'Callaghan, Terry, International Relations: The Key Concepts, Routledge, London 2004.
- Griffiths, Martin, Roach, Steven C., Salamon, M. Scott, Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler, Nobel Yayınevi, Ankara 2011.
- Jackson, Robert and Sorensen, Georg, Introduction to International Relations: Theories and Approaches, Oxford University Press, New York 2007, 161-177.
- Karacasulu, Nilüfer and Uzgören, Elif, "Explaining Social Constructivist Contributions to Security Studies", Perceptions, Summer-Autumn 2007, 27-48.
- Karacasulu, Nilüfer, "Uluslararası İlişkilerde İnşacılık Yaklaşımları", Tayyar Arı (Ed.) Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, Dora, Bursa 2014, 105-123.
- Karacasulu, Nilüfer, "Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım", Uluslararası Hukuk ve Politika, Sayı. 9, 2007, 82-100.
- Karakoç, Jülide, "Konstruktivizmde Dış Politika ve Etnik Kimlikler", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt. 28, Sayı. 2, 2013, 1-30.
- Kardaş, Şaban ve Balcı, Ali, Uluslararası İlişkilere Giriş, Küre Yayınları, İstanbul 2014.
- Katzenstein, Peter J. The culture of national security: Norms and identity in world politics. Columbia University Press, 1996.
- Kaya, Sezgin, "Türk-Rus İlişkilerinde Pragmatik Ortaklığın Sınırları: Güvenlik, Tarih ve Kimlik Ekseninde Bir Analiz", Sibel Turan ve Nergiz Özkural Köroğlu (Ed.), Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar, Dora Yayınları, Bursa 2015, 105-132.
- Knutsen, Tarbjon L. Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi, Açılım Kitap, İstanbul 2006.
- Kratochwill, Friedrich, "History, Action and Identity: Revisiting the 'Second' Great Debate and Assessing its Importance for Social Theory", European Journal Of International Relations, Vol. 12, No. 1, 2006, 5-29.
- , Praxis: On Acting and Knowing, Cambridge University Press, 2018.
- Küçük, Mustafa, "Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık", Ramazan Gözen (Der.) Uluslararası İlişkiler Teorileri, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, 325-377.
- Luard, Evan, Basic Texts in International Relations, Macmillan Press, London 1992.
- Mercan, Sezgin, "Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt.10, Sayı.1, 2011, 67-83.
- Oktay, Emel G. ve Rrapaj, Jonilda, "Sosyal İnşacılık Açısından Kosova'nın Kimliği: Bağımsızlık Sonrasında Ortak bir "Kosovalı" Kimliği Oluşturmak Mümkün mü?", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt. 13, Sayı. 49, 2016.

Onuf, Nicholas Greenwood, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, South Carolina 1989.

---, *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in Social Theory and International Relations*, Routledge, 2013.

Oruç, Haydar, “Sekülerlikten Radikalleşmeye: İsrail’in Kurucu Felsefesinde Konstrüktivist Dönüşüm”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt.4, Sayı. 1, 2017, 156-186.

Özkural Köroğlu, Nergiz, “Konstrüktivist Yaklaşım Bağlamında Avrupa Komşuluk Politikası Örnek Olayının Analizi”, Sibel Turan ve Nergiz Özkural Köroğlu (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*, Dora Yayınları, Bursa 2015, 69-104.

Özsoy, Nihal ve Kobak, Özge. “Yugoslavya’da Kimlik Çatışmalarının Sosyal İnşacılık Teorileri Kapsamında İncelenmesi”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt. 11, Sayı. 22, 2019, 207-219.

Price, R. and Tannenwald, N. (1996). *Norms and Deterrence: The Nuclear and Chemical Weapons Taboos*, Peter Katzenstein (Ed.), *The culture of national security: Norms and identity in world politics*. Columbia University Press, 1996, 99-129.

Reus-Smit, Christian, “Konstrüktivizm”, Scott Burchill, vd. (Ed.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Küre Yayınları, İstanbul 2014, 285-314.

Risse-Kappen, Thomas, “Collective Identity in a Democratic Community: The Case of NATO” Peter Katzenstein (Ed.) *The culture of national security: Norms and identity in world politics*. Columbia University Press, 1996.

Ruggie, John Gerard, *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization*. Routledge, 1998.

Rumelili, Bahar, “İnşacılık/Konstrüktivizm”, (Ed.) Evren Balta. *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler, İletişim Yayınları*, İstanbul 2014, 151-174.

---, “Bölgeselcilik ve İnşacılık: Kazanımlar ve Vaatler”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt. 12, Sayı. 46, 2015, 168-185.

Sarı Ertem, Helin, “Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: ‘Kimliğin Güvenliği’ ve ‘Güvenliğin Kimliği’”. *Güvenlik Stratejileri*, Cilt. 8, Sayı. 16, 2012, 177-237.

Tandoğan, Muhammed, “Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 4, Sayı. 3, 2015, 634-650.

Tüysüzöğlü, Göktürk, “Sosyal Konstrüktivizm ve Kopenhag Okulu Bağlamında Lübnan’daki Siyasal Yapının Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Sayı. 35, 2013, 115-143.

Viotti, Paul R. and Kauppi, Mark V., *Uluslararası İlişkiler Teorisi (Beşinci Basımdan Çeviri)*. Nobel Yayınevi, Ankara 2016.

---, *International Relations Theory (Fifth Edition)*, Pearson, New York 2012.

---, *International Relations Theory (Fourth Edition)*, Pearson, New York 2010.

---, *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism (Second Edition)*, Allyn and Bacon, Massachusetts 1993.

Wendt, Alexander, “The Agent-Structure Problem in International Relations Theory”, *International Organization*, Vol. 46, No. 2, Spring, 1992, 391-425.

---, “Collective Identity Formation and the International State”, *The American Political Science Review*, Vol. 88, No. 2, Jun 1994, 384-396.

---, “Constructing International Politics”, *International Security*, Vol. 20, No. 1, 1995, s. 71-81.

---, Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi. (Çev. H. Sarı Ertem, S. Gülfer, I. Öner), Küre Yayınları, İstanbul 2012.

---, “Ortak Kimlik Oluşum ve Uluslararası Devlet”, Esra Diri (Haz.), Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, Ankara 2013, 679-708.

Yaldız, Fırat, Türk Kamu Yönetiminde ‘Soydaş’ Sorunsalı: İç Politikadan Dış Politikaya, Amme İdaresi Dergisi, Cilt. 51, Sayı. 4, Aralık 2018, 1-20.

Yesevi, Çağla Gül ve Yavuz Tiftikçigil, Burcu, “Sosyal İnşacılık Açısından IRENA’nın Değerlendirilmesi ve Türkiye’nin Yenilenebilir Enerji Politikası”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı. 33, 2017, 112-136.